

Programma

Toekomstgerichte Landbouw

Van boer naar bord en bloemenvaas

Colofon

Dit is een uitgave van de provincie Drenthe
September 2017

De relevante beleidsstukken van de provincie Drenthe en de projecten die met medewerking van de provincie Drenthe tot stand zijn gekomen, zijn te vinden op www.drenthe.nl/toekomstgerichtelandbouw

Programma

Toekomstgerichte Landbouw

Van boer naar bord en bloemenvaas

Van boer naar bord en bloemenvaas

Dynamisch en ondernemend. Dát is toekomstgerichte landbouw in Drenthe. Het stimuleren van economische activiteiten, duurzame werkgelegenheid en innovatie zijn belangrijke speerpunten waar we ons op richten.

Veel ondernemers zijn werkzaam in de dynamische bedrijfstak waar gewassen worden gekweekt en geoogst en waar dieren worden gehouden voor melk, ei of vlees. Soms kun je deze producten direct op de boerderij kopen, maar een groot deel van de oogst wordt getransporteerd naar andere bedrijven die het verder bewerken tot eindproducten die we in winkels kunnen kopen: ons dagelijks voedsel, of een mooi boeket. Deze ondernemers tezamen hebben een aanzienlijk aandeel in de Drentse werkgelegenheid.

Wij zoeken aansluiting bij deze ondernemers in Drenthe om te bepalen hoe wij als overheid hen kunnen helpen. Uit de gesprekken die ik de afgelopen maanden heb gehad, soms letterlijk áán de keukentafel, kwam naar voren dat we in Drenthe veel enthousiaste ondernemers hebben met mooie, inspirerende en innovatieve ideeën. Om die uit te voeren is lef nodig van de ondernemer en soms ook steun van de overheid en die willen wij waar nodig bieden.

Drenthe heeft een aantal echte koplopers, ondernemers die voorop lopen in innovatie, modernisering en verduurzaming. Met hen als sprekende voorbeelden willen we ook het peloton, die de grote groep vormt, meenemen in een dynamische en ondernemende toekomst. Een toekomst die niet alleen bijdraagt aan de welvarende economie en werkgelegenheid, maar ook aan de leefbaarheid van het platteland, dat zo kenmerkend is voor Drenthe.

In het Programma Toekomstgerichte Landbouw brengen we verschillende onderwerpen bij elkaar. Ik ben ervan overtuigd dat wij als provincie de diverse partijen beter kunnen bedienen door – nog meer dan we al deden – gezamenlijk op te trekken.

Er gebeuren veel mooie dingen hier in Drenthe en daar zijn we trots op. En dat willen we laten zien!

Henk Jumelet, gedeputeerde Toekomstgerichte Landbouw

Op de keukentafel: de praatplaat over de toekomst van de landbouw in Drenthe

ROL v.d. PROVINCIE

Balans tussen
people, planet, profit

- **Faciliteren**
 - helpen, dingen mogelijk maken
- **Stimuleren**
 - duwtje in de goede richting
 - innovatie
- **Reguleren**
 - grenzen stellen
- **Agenderen**
 - aandacht vragen
- **Regisseren en verbinden**
 - thema's en mensen bij elkaar brengen

SCHAALNIVEAUS

WERELD, EUROPA, NEDERLAND

- Handelsverdragen
- Europese richtlijnen
- Topsectoren beleid
- Spelers op wereld schaal
- Nationale wet- en regelgeving

milk
zet meel
suiker
onderzoek

NOORD NEDERLAND

- Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN)
- Agro Agenda Noord Nederland
- Versnellings agenda melkveehouderij
- Innovatie programma Veenkoloniën
- Potato Valley
- Icoon Bodem

DRENTHE

- Ontwikkelagenda melkveehouderij
- Agro & Food ketens
- Tuinbouw cluster Emmen & omstreken
- Landbouw structuur verbetering
- Agrarisch natuurbeheer

GEBIEDSPECIFIEK DRENTHE

- Zuid west • melk
- Zuid oost • tuinbouw
- Drentsche Aa • natuur inclusieve landbouw
- Veenkoloniën • akkerbouw

fit
zekerheid
en
ERWAARDEN

- PROFIT (Ondernemers)
- Samenwerkende ketens
 - tussen de ketens
 - nieuwe producten
 - "verdienmodellen"

WERKEN

- PROFIT (Ondernemers)
- economische rendabiliteit
 - concurrerende landbouw
 - concurrerende Agro & Food
 - duurzame samenwerkingsvormen
 - 'Cross-Overs'

DRENTSE PERSPECTIEF

- PROFIT (Ondernemers)
- economische motor
 - korte ketens
 - op gebied afgestemde bedrijfsstrategie

GEBIEDSPECIFIEKE KANSEN PER GEBIED

LOKAAL

- Integratie van opgaven, kansen
innovatieve oplossingen in de praktijk
- Projecten
 - Proefbedrijven
 - landbouw bedrijven
 - Ondernemers in de Agro & Food

De 3PS "landen" geïntegreerd

Innoveren, moderniseren en verduurzamen

Het Programma Toekomstgerichte Landbouw gaat over innoveren, moderniseren en verduurzamen in de primaire sector en in de agribusiness. Een goede balans tussen geld verdienen, een gezonde leefomgeving en tevreden mensen. Dat is goed voor Drenthe en ook goed voor de boeren, de ondernemers. In Drenthe geven wij innovatieve ondernemers de ruimte om te experimenteren en kennis te delen, zodat zij nieuwe afzet kunnen realiseren. Onze inzet bepalen we samen met ondernemers en belangenorganisaties. Samen steken we de handen uit de mouwen voor een toekomstgerichte landbouw in Drenthe.

Peloton in beweging

Door de manier waarop de primaire sector en de agribusiness zich de afgelopen decennia hebben ingezet voor duurzaamheid – denk aan technologieën, milieu, dierenwelzijn, natuurontwikkeling en waterbeheer – is de productie momenteel aanzienlijk dier-vriendelijker, schoner en zuiniger dan een kwart eeuw geleden. Maar, we zijn er nog niet. Nieuwe uitdagingen op gebied van klimaatverandering, bodemvruchtbaarheid, gezondheid en voedsel, vragen ook om oplossingen voor een toekomstgerichte landbouw in Drenthe.

Als provincie waarderen we de prestaties van de koplopers: projecten en initiatieven die succesvol zijn uitgevoerd, al in gang zijn gezet of waar ondernemers op dit moment over nadenken. We willen dat de nieuwe kennis van de koplopers gedeeld wordt met en toegepast wordt door de grote groep ondernemers: het peloton. De echte ‘winst’ wordt behaald als iedereen het gaat doen. In dat proces spelen naast de ondernemers ook andere en diverse intermediaire, werkgevers- en een belangrijke rol.

Tuinbouw, veehouderij, akkerbouw en agribusiness

De primaire sector is van groot belang voor de Drentse economie en de werkgelegenheid. Denk aan de wereldwijde zuivelproductie, legio toepassingen van aardappelzetmeel, de teelt van gewassen als suikerbieten, granen en poot-aardappelen en de prachtige bloemen en planten uit onze kassen.

Als we het hebben over de primaire sector, dan doelen we op tuinbouw, veehouderij en akkerbouw. De agribusiness-keten omvat activiteiten die te maken hebben met de productie, verwerking en consumptie van agrarische producten, inclusief logistiek (opslag en transport) bewerking, verwerking en verkoop van agrarische producten, tot en met de consument. Het Programma Toekomstgerichte Landbouw is heel breed en divers: van boer naar bord en bloemenvaas. Bedrijven bedenken nieuwe technieken, nieuwe gewassen, nieuwe verdienmodellen en passen die toe. De gebruikte grondstoffen, maar ook de manier van bewerken en verwerken, opslag en transport zijn continu in ontwikkeling en worden duurzamer. Duurzaamheid is het evenwicht, voor nu en in de toekomst tussen geld verdienen, een gezonde leefomgeving en tevreden mensen. Innovaties in alle onderdelen van de keten zijn noodzakelijk om dat proces van doorontwikkeling in gang te houden.

De provincie kan op verschillende manieren bieden, in fysieke, praktische of financiële zin. We hebben jaarlijks provinciale middelen in de begroting voor toekomstgerichte landbouw en we weten de weg naar regionale en (inter)nationale fondsen, zoals het plattelandsontwikkelingsprogramma POP3.

We brengen mensen met elkaar in contact, organiseren netwerkbijeenkomsten; we werken mee aan kennisoverdracht door symposia en dergelijke. We hebben ondermeer het netwerk Plant Value ondersteund bij de oprichting evenals de eerste Broedplaats in Nederland van Stichting Veldleeuwrik.

Daarnaast kunnen we een plek aanwijzen waar geëxperimenteerd kan worden, of gronden herverdelen. In de Omgevingsvisie hebben wij de Veenkoloniën aangewezen als experimenteergebied en door ruilverkaveling ondersteunen wij de verbetering van de structuur en ligging van de agrarische percelen van de ondernemers.

In de primaire sector
en de agribusiness
zijn ongeveer 24.000
arbeidsplaatsen

Water

Kaderrichtlijn Water, Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, Deltaprogramma zoetwater, bollenteelt, gewasbeschermingsmiddelen, drainage, beregening, beekdalen, grondwaterbeschermingsgebieden

Natuur

Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer, natuurinclusieve landbouw, Wet natuurbescherming, beheerplannen N2000, PAS, Natuurvisie, Programma Natuurlijk Platteland, gebiedsontwikkeling nieuwe natuur, biodiversiteit, collectieven, aanpak boerenlandvogels

Bodem

Bodemkwaliteit, organische bodemvruchtbaarheid, water, nutriënten en m

Milieu en energie

Asbestsanering en zonne-energie, Duurzame Datas, energiebesparing op het erf en in de keten, energielandschappen, energie uit meststromen, Green Deals

Circulaire en biobased economy

Groene grondstoffen, vezelindustrie, alternatieven voor fossiele grond- en brandstoffen, reststromen als nieuwe grondstoffen

Ruimtelijke ontwikkeling

Intensieve veehouderij, bouwblokken, Ruimte voor Ruimte, vrijkomende agrarische bebouwing, landbouwstructuurversterking/ kavelruil, Omgevingsvisie

Gezondheidseconomie

Gezonde voeding, duurzame inzetbaarheid: Sprint@work, gezond ouder worden, zorg als tweede bedrijfstak

Krimp en leefbaarheid

Zorg, sport & beweging, onderwijs & arbeidsmarkt, kwaliteit leefgebieden, bereikbare voorzieningen

Breedband

Big Data, Smart Farming, precieze uitwisseling van d

...e stof, bodemleven,
...erbergend vermogen,
...ineralen

Cultuur

Neie Boeren, We the North,
Rural Forum 2018

Vrijtijdseconomie

...creatie en vakantie bij de boer als
...veede tak, promotie, open dagen,
...er als gastheer, verbeteren relatie
...boer en inwoner/toerist

...cisielandbouw,
...ata

Toekomstgerichte Landbouw staat niet op zichzelf

Een toekomstgerichte landbouw heeft relaties met veel andere beleidsterreinen waar de provincie Drenthe aan werkt. We zoeken de samenwerking op om het beleid en de projecten op elkaar af te stemmen, zodat ze elkaar versterken. Daarmee dragen we ook als provinciale organisatie bij aan het in stand houden en verbeteren van de economie, de werkgelegenheid én de leefbaarheid in Drenthe.

De Drentse tuinbouwsector teelt gewassen van hoge kwaliteit voor de sier, voor consumptie en als basis voor bijvoorbeeld medicijnen.

Zij doet dat op een duurzame en efficiënte manier, waarbij restproducten zoveel mogelijk hergebruikt worden.

tuinbouw

veehouderij

akkerbouw

agribusiness

Kansrijke verbindingen met andere sectoren

Vergroten van de toegevoegde waarde is de rode draad. Denk aan zeer smaakvolle groenten, zaden en bloemen van de beste kwaliteit. Planten worden steeds vaker geteeld voor de waardevolle inhoudsstoffen die zij bevatten. Met name voor toepassing in geneesmiddelen en in cosmetica, maar ook als grondstof voor bijvoorbeeld biologische bestrijdingsmiddelen, en als kleurstof in de voedselproductie.

Voor de restproducten zoals loof, worden nieuwe toepassingsmogelijkheden gezocht. Tuinders optimaliseren en verduurzamen. Op dit moment wordt bijvoorbeeld grootschalig ingezet op het terugdringen van ongezuiverde lozingen. Dat gebeurt door het

In de tuinbouw zijn
2.050 banen en 650 bedrijven

afvalwater te zuiveren voordat het geloosd wordt; door het beperkter toepassen van gewasbeschermingsmiddelen en door minder schadelijke middelen te ontwikkelen en te gebruiken.

We zien ook dat de export stijgende is; nieuwe markten in het buitenland worden een steeds belangrijker bron van inkomsten.

**Innovaties
ook in
bedrijfsvoering**

Tuinders verkennen samen met onderzoekers, gemeenten en waterschappen nieuwe, effectieve manieren van waterzuivering. Zo hebben zij onderzocht of het mogelijk is om het water dat in de kassen gebruikt wordt, te zuiveren met behulp van (riet)planten of schimmels. Naast biologische zuivering ontwikkelen zij samen een maatregelenpakket om de effectiviteit van de zuivering te verhogen. Dit komt de bedrijfsvoering ten goede en ook het milieu.

Gedeputeerde Henk Jumelet:

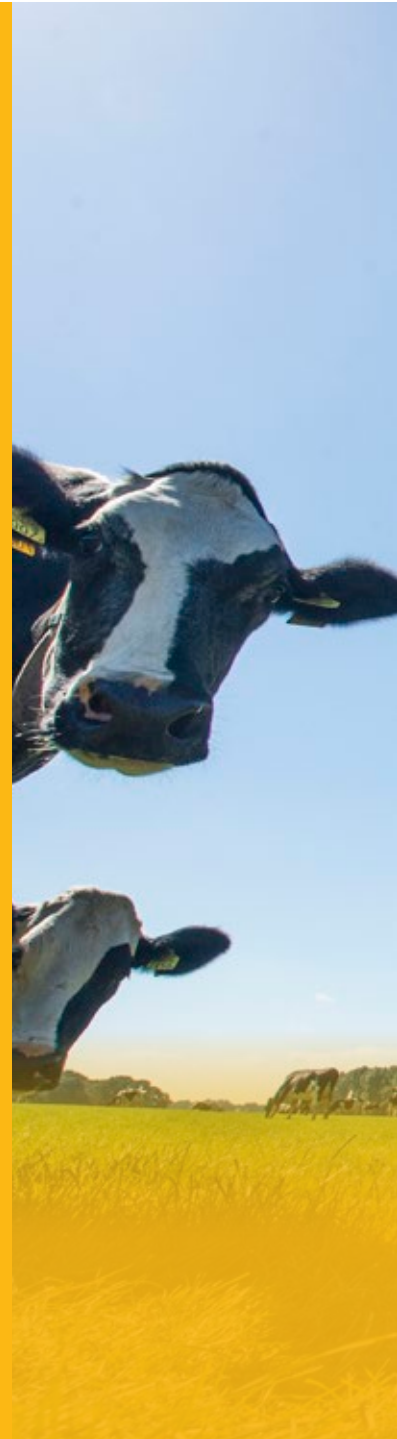
“Op het land en in de kassen groeit een keur aan tuinbouwproducten. Met name in de verbindingen met biobased economy, farma en energie zien we grote kansen voor de tuinbouwsector. Ondernemers trekken steeds vaker gezamenlijk op om die nieuwe kansen te onderzoeken en te verzilveren. Ze zoeken steeds meer de verbinding met kennisinstellingen en andere partners uit de keten om samen de handen uit de mouwen te steken om mooie resultaten te bereiken. Als provincie helpen wij hen waar nodig verder.”

De helft van alle
Kasgeteelde groente
is **komkommer**

Een **glastuinbouwbedrijf**
is gemiddeld
4 ha groot

De Drentse melkveehouderij produceert melk van goede kwaliteit, met oog voor het welzijn van de veestapel en met respect voor de omgeving. De sector presteert op een niveau waarvan de koplopers hebben aangetoond dat het kan.

tuinbouw

veehouderij

akkerbouw

agribusiness

Aan de slag

Grondgebonden melkveehouderij betreft veruit de grootste groep bedrijven binnen de veehouderij in Drenthe, is van groot belang voor de economie en werkgelegenheid in de provincie en beeldbepalend in het landschap.

De provincie werkt samen met partners binnen de ‘Ontwikkelagenda Melkveehouderij’ aan het toekomstgericht maken van de sector. Het doel is dat de Drentse

Een koe geeft gemiddeld
ruim 8.000 liter melk
per jaar

melkveehouderij zo snel mogelijk op het gebied van fosfaat, stikstof en ammoniak presteert op het niveau van de 25% best presterende Drentse bedrijven uit 2013 (de koplopers). Het sluiten van

de kringlopen, het toepassen van weidegang en het zuinig omgaan met de bodem zijn acties die bijdragen aan het halen van die doelstelling. Veehouders zijn aan zet om

Driekwart van de Drentse
koeien loopt in de wei

dat in hun bedrijfsvoering in te bedden. Samenwerking, onderzoek, innovatie en educatie zijn erop gericht om het grote ‘peloton’ aan bedrijven mee te

krijgen in deze verduurzamingsslag. Het versterken van het ondernemerschap in de sector zorgt dat iedere ondernemer in staat is de juiste strategie te kiezen die past bij het bedrijf en zijn omgeving.

**Gezonde
veehouderij
door gezond
voer**

Maïs is belangrijk onderdeel van het dieet voor melkvee. Om nu en in de toekomst voldoende maïs van hoge kwaliteit te kunnen blijven oogsten, is meer aandacht voor goed bodembeheer van essentieel belang. In Marwijksoord is een centraal demonstratieperceel waar verschillende systeemvarianten van maïs telen te zien zijn. Maïstelers, loonwerkers en andere erfbetreiders zijn uitgenodigd om demonstraties te bezoeken, mee te denken en van elkaar te leren. Verspreid door Drenthe liggen 9 praktijkbedrijven waar ook demonstraties aangelegd zijn, die inzoomen op locatie specifieke omstandigheden. Dit project combineert investeren in een duurzame teeltwijze met hogere efficiency en draagt bij aan een betere samenwerking tussen akkerbouwers, veetelers en loonwerkers. Dit leidt tot kortere productie- en afzetketens en een beperktere footprint.

Gedeputeerde Henk Jumelet:

“De sector krijgt enorm veel over zich heen. Regelingen voor onder andere fosfaat, stikstof, maar ook natuurdoelen en maatschappelijke wensen van de omgeving. Om al deze opgaven op een goede wijze vorm te geven is samenwerken nodig. De samenwerking in de Ontwikkelagenda Melkveehouderij met belangenorganisaties op het gebied van landbouw, milieu en natuur laat zien dat we in Drenthe bereid zijn om over onze schaduw heen te stappen en durven te investeren in een economie die winstgevend, groen en duurzaam is. De ambities zijn hoog en alle partijen investeren. Binnen enkele jaren moet de sector voorop lopen in Nederland waar het om economisch en ecologisch rendement gaat. We investeren o.a. in het gebruik van schone technieken, landbouwstructuurverbetering en duurzaamheidsplannen en stimuleren samenwerking tussen melkveehouderij en akkerbouw.”

De Drentse akkerbouw produceert gewassen die gebruikt worden voor de voedselindustrie, of als grondstof voor andere toepassingen. Akkerbouwers gaan zuinig om met de bodem en het gebruik van grond- en hulpstoffen.

tuinbouw

veehouderij

akkerbouw

agribusiness

Door op de ingeslagen weg

Nieuwe veredelings technieken kunnen het kweken van ziekteresistente rassen versnellen en dragen bij aan nieuwe teelten als lupine en soja, die steeds meer in opmars komen. Moderne verdelings technologie biedt mogelijkheden op het gebied van gezondheid en klimaatverandering in relatie tot voedselzekerheid. Technologische verbeteringen zijn vooral te verwachten op het gebied van precisielandbouw en nieuwe milieuvriendelijke producten en -processen om onder andere de bodemvruchtbaarheid in stand te houden of te verbeteren. Samenwerking met de andere sectoren is een middel om reststromen zoveel mogelijk te hergebruiken en om te

Meer dan 60 telers werken in kennisgroepen samen aan verduurzaming

komen tot meer gesloten kringlopen (voer-mest-energie).
Roulatie van gronden

tussen verschillende sectoren en bedrijfstypen biedt mogelijkheden voor specialisatie en kan bijdragen aan de bodemvruchtbaarheid.

Biodiversiteit is van groot belang voor het creëren van ziektewerende bodems. Gezonde bodems leiden tot gezondere gewassen die weerbaarder zijn tegen ziekten en plagen. Boven de grond gaat het over akkerranden voor de boerenlandvogels, bloemrijke randen langs sloten en akkers voor schoon water en natuurlijke bestrijding van ziekten en plagen door insecten in het gewas.

**Akkerbouw-
bedrijf als
broedplaats in**

oedern

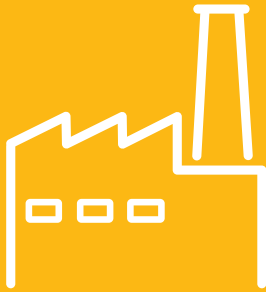

De teler ontvangt collegatelers, ketenpartijen, schoolkinderen en andere groepen op de boerderij en laat zien wat hij in de praktijk doet aan verduurzaming op zijn bedrijf op het gebied van economie, bodem, water, biodiversiteit en relatie met de sociale omgeving. Via een vastomlijnd proces waarbij de ondernemer centraal staat, werkt hij aan voortdurende verduurzaming op zijn bedrijf. Direct contact tussen de teler en zijn omgeving is een sleutel om te komen tot inzicht, besef en waardering van de omgeving rond een landbouwbedrijf. Ook is het bij uitstek een leeromgeving voor andere akkerbouwers. De kennis die zij er op doen kunnen zij op hun eigen bedrijf toepassen.

Gedeputeerde Henk Jumelet:

“Wij blijven de ondernemers in de akkerbouw en de daaraan verbonden ketens ondersteunen in het meer rendabel maken van bestaande teelten en het verder verduurzamen ervan. Aandacht voor een gezonde en vruchtbare bodem heeft een prominente plek. We ondersteunen initiatieven die zoeken naar nieuwe teelten en teeltmogelijkheden. Wij stimuleren verduurzaming van de akkerbouw op een integrale manier waarbij de boeren en partijen uit de keten met elkaar optrekken. Daarnaast ondersteunen wij initiatieven die het maatschappelijk draagvlak en de betrokkenheid van mensen buiten de landbouw stimuleren.”

Ondernemers in de agribusiness ontwikkelen nieuwe producten, productieprocessen en markten. Zij zorgen ervoor dat zij aan het eind van de keten gezonde, veilige en betaalbare producten kunnen leveren. Naast voedsel voor mens en dier leveren zij ook nieuwe technologieën en grondstoffen voor (non-food) toepassingen.

Meer dan alleen voedsel

De vraag naar eerlijk en gezond voedsel wordt steeds groter. Transparantie is belangrijk voor de consument: waar komt voedsel vandaan? Hoe wordt het verbouwd en verwerkt? Er zijn verschillende initiatieven voor korte voedselketens: de weg van boer naar bord wordt korter, gaat over minder schijven en het voedsel komt steeds vaker uit de regio. Ondernemers werken daarnaast aan de ontwikkeling van nieuwe producten, productieprocessen, informatietechnologie en afzetmarkten. Niet alleen voor de voedselproductie, maar juist ook om nieuwe verbindingen te maken met hightech, gezondheid, zorg, biobased economy, circulaire economie en de productie van duurzame energie (waaronder het benutten van reststromen).

Er zijn 22.000 banen in de Drentse agribusiness

De innovaties worden toegepast in de hele keten. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van sensoren en ICT-toepassingen op het land, op de trekker en in de fabriek.

Deze ontwikkelingen bieden kansen voor nieuwe verdienmodellen, op alle onderdelen van de agribusinessketen.

Tagetes, een veelzijdig plantje

Gedeputeerde Henk Jumelet:

“Agribusiness omvat een breed scala aan ondernemers en activiteiten. We zien dat de ondernemers steeds vaker andere partijen in de keten opzoeken om samen te werken aan innovaties die de hele keten ten goede komen, of zelfs daarbuiten hun beslag krijgen. Juist die brede kijk of brede blik maakt de ondernemers sterker voor de toekomst en daarmee is ook de agribusiness een succesvolle pijler in de Drentse economie.”

Wijze raad uit grootmoeders tijd: plant Afrikaantjes bij je huis om mieren te weren. Tegenwoordig weten we ook, dat je er aaltjes in de bodem mee kunt bestrijden, en zo ziekten en plagen kunt voorkomen. Onderzoekers en ondernemers bundelen hun krachten om zoveel mogelijk uit de Tagetes te halen. Recentelijk is onderzocht, hoe de werkzame stof Luteïne uit het plantje kan worden gewonnen om te gebruiken als kleurstof in levensmiddelen, of voor de farmaceutische industrie: het zou goed zijn voor de ogen.

Tot slot

“Het is duidelijk dat er heel wat gebeurt in de landbouw en agribusiness in Drenthe. In een steeds veranderende omgeving zijn ondernemers hard aan het werk om in te spelen op die ontwikkelingen, maar ook om het verschil te maken. Door te laten zien wat zij doen en wat zij bereikt hebben, hopen we dat anderen geïnspireerd raken. En dat nog meer ondernemers hun dromen durven waar te maken door te dóén. We willen altijd in gesprek om te sparren over ideeën, of om plannen verder uit te werken tot – uiteindelijk – een concrete bron van inkomsten.

Zoek ons op! Laat weten wat u nodig hebt, wat wij voor u kunnen betekenen. Zodat we samen invulling kunnen geven aan een toekomstgerichte landbouw in ons mooie Drenthe.”

Gedeputeerde Henk Jumelet

Contact provincie Drenthe

(0592) 36 55 55

post@drenthe.nl

